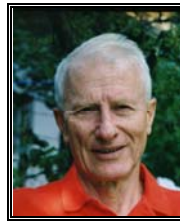


- [12] MSZ 3424/1-8 Bibliográfiai leírás.
- [13] UNGVÁRY Rudolf: Az információkeresés szavai. = TMT, 50. köt. 12. sz. 2003. p. 1–27.  
<[http://tmt.omikk.bme.hu/show\\_news.html?id=3451&issue\\_id=446](http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=3451&issue_id=446)>
- [14] UNGVÁRY Rudolf: MARC21/HUNMARC. A besorolási adatok adatsere-formátuma. Főbb jellemzők, fejlődés és problémák. = Könyvtári Figyelő, 20. (56.) köt. 1. sz. 2010. p. 4–70.  
<<http://ki.oszk.hu/kf/2010/10/marc21hunmarc-a-besolasi-adatok-metaadat-formatuma-fobb-jellemzok-fejlodes-es-problemak/>>

Beérkezett: 2011. V. 10-én.



**Ungváry Rudolf**  
informatikus mérnök.  
E-mail: [ungvary@hungary.com](mailto:ungvary@hungary.com)

---

## Bemutatkozott a Windows 8

A Microsoft végre hivatalosan is bemutatta a készülőben lévő operációs rendszert, a változó idők jegyében pedig ezúttal nem a hagyományos asztali és mobil PC-re, hanem a különböző hordozható eszközökre, valamint az azokon megjelenő interfészre helyezte a hangsúlyt. A Windows 95 óta nem hajtottak végre ilyen alapvető változásokat, illetve hosszú idő óta ez lesz az első olyan új verzió, amely alacsonyabb hardveres követelményeket támaszt a közvetlen elődhöz képest. Az elemzők egyetértenek abban, hogy korszakváltás előtt állunk.

A Windows 8 ugyanolyan kényelmesen elfut asztali mint mobil PC-n. Az új érintőképernyős interfésszel sikerült kényelmes és egyszerű megoldást készíteni, amely szinte bármilyen mobil készüléken otthonra találhat. A középpontban az új Start képernyő jelenik meg, amelyen a Windows Phone 7-ből megismert gombokon keresztül navigálhatunk. A tálcához hasonlító sáv a kijelző jobb oldalán kapott helyet, itt megtalálhatjuk a fontosabb opciókat, és a jelenleg futó alkalmazások közötti válogatás sem jelenthet gondot. Megmarad a billentyűzet és az egér támogatása, ám a hordozható készülékeken (táblák, okostelefonok, kisebb laptopok és egyéb, hibrid megoldások) nyilván mindent az érintőképernyőn végezhetünk majd el. Az új rendszer vidáman futtathat majd hagyományos, a Windows 7-ről áthozott alkalmazásokat.

Az alkalmazásokat és az egyes funkciókat felsoroló listákban oldalra mozgatva navigálhatunk, így választhatjuk ki a kívánt opciót, a multitaszk teljes mértékben támogatott, az Internet Explorer 10 böngésző pedig szintén az érintőképernyőre felkészítve érkezik, kifejezetten a Silverlight, a HTML5 és a hardveres gyorsítás támogatását előtérbe helyezve. A nagyobb mobil készülékeken a hüvelykujjak számára kétoldalt elérhető speciális virtuális billentyűzet áll majd rendelkezésünkre, a fájlok között hagyományos módon, illetve a kezdőképernyőn is szereplő „Live Tiles” révén is válogathatunk, emellett hangsúlyt helyeznek a közösségi hálózatok könnyű elérésére.

Nem feledkeztek el a hagyományos készülékek tulajdonosairól sem, bár legtöbbször itt is az érintőképernyőt és annak előnyeit helyezték előtérbe, illusztrálva azt, hogy az új interfész laptopokon is gond nélkül megjelenik. A sajtó kérdésére tagadták, hogy mindössze egy új rétegről lenne szó, az interfész az operációs rendszer szerverrészeként, alapvető funkcióként jelenik meg, ez pedig a jövőben valószínűleg még hangsúlyosabb szerepet kap majd. Nagy előnyt jelent a könnyű átjárhatóság, amelynek révén hordozható készülékeinkkel minden korábbinál egyszerűbben csatlakozhatunk majd PC-inkhez, illetve szervereinkhez.

Az USB támogatása teljes mértékben megoldott, ez még az ARM chippel felszerelt megoldásokon sem jelent problémát. A táblák esetében 1024x768 pixel lesz a minimum, de az ajánlott felbontás 1366x768 pixel. A Microsoft az Office 365 csomagot a szoftver részévé teszi, ez mintegy integrált webszolgáltatásként szerepel majd, amitől nyilván a Chrome OS révén valami hasonlóra készülő Google kaphat vérszemet.

Pontos megjelenési időpont továbbra sincs, korábban ezt 2012 végére, illetve 2013 legelejére tették.

/SG.hu Hírlevél, 2011. június 6., <http://www.sg.hu/>

(SzP)

Takács Margit

## Plakátok és leíró adataik

***Egyre több olyan elektronikus archívum létezik, amelyekben a hagyományos szöveges dokumentumok mellett képi dokumentumok is megtalálhatók. A vizuális alkotások egy részét a plakátok alkotják, amelyek a különböző közgyűjtemények speciális dokumentumaiként vannak jelen. Mivel a plakátgyűjtemények használata elég nehézkes, ezért a cél az, hogy minél több plakátnak készüljön el a digitalizált változata. A digitalizált gyűjtemények használatához viszont nélkülözhetetlen a megfelelő leíró adatok alkalmazása. A tanulmány ismerteti a plakátok főbb jellemzőit, feldolgozási nehézségeit, és megpróbálja számba venni azokat az adatokat, amelyek alkalmasak a plakátok formai feltárására.***

### Bevezetés

Manapság az internetnek köszönhetően mindinkább előtérbe kerülnek a kevésbé hangsúlyos könyvtári dokumentumok (pl. apró- és kisnyomtatványok) és digitális változataik. Ennek egyrészt azért van jelentősége, mert találkozunk olyan kutatásokkal, amelyeknél nem elegendő csupán könyvés/vagy folyóiratforrásokra támaszkodni, másrészt pedig javulhat ezeknek könyvtári dokumentumoknak a megítélése is.

### Aprónyomtatványok a közgyűjteményekben

A könyvtári gyűjteményekben a hagyományos könyvtári anyagok mellett olyan speciális dokumentumtípusok is megtalálhatók, mint az aprónyomtatványok. Az aprónyomtatvány elnevezés az írásos vagy képi dokumentumok széles körének gyűjtőfogalma, amelybe az úgynevezett egyleveles művek (plakátok, röplapok, meghívók, gyászjelentések, ex librisek, metszetek, képeslapok és így tovább) tartoznak.

A nyomtatványoknak ez a típusa a közgyűjteményekben ritkán kapott önállóságot, legtöbbször csak egy-egy gyűjtemény részévé vált. A hagyományos könyvtári dokumentumokkal – könyvekkel, folyóiratokkal – ellentétben erre a dokumentumtípusra ritkábban fordítottak ugyanannyi figyelmet, és tartalmukat tekintve sem olyan népszerűek. Léteznek olyan előítéletek, amelyek szerint a kis terjedelmű, egy- vagy néhány lapos kiadványok, vékony füzetek eleve nem tartalmazhatnak fontos információkat, megjegyzésre, megőrzésre méltó

tudásanyagot. Holott már Sándor István 1803-ban a *Magyar Könyvesház* című művében is felhívta a figyelmet arra, hogy "...az Apróság is néha nevezetese. El sem hinné az ember, miként oldódhatnak fel s világosíthatnak meg sok idő múlva az efféle megtartott s hátra talált Apróságokból a legnehezebb kérdések és kétkedések..." [16]

A kis- és aprónyomtatványok többségének különleges könyvészeti és forrásértéke van. Kijelenthető, „*hogy a kisnyomtatványok forrásértéke és könyvtári jelentősége egyenes arányban nő a keletkezésük óta eltelt idővel.* Ezt részben a megjelenési példányszám általában alacsonyabb volta, és részben pedig az magyarázza, hogy a kisnyomtatványokban foglalt adatanyag máshol nem, vagy csak nehezen fellelhető.” [17] Sok esetben egyetlen ilyen kiadvány segíthet egy kutatás lezárásában, vagy fontos szerepet játszhat bizonyos kérdések megválaszolásában. Például egy halotti értesítő révén pontos születési, halálozási időpontot, vallási hovatartozást és egyéb fontos adatokat ismerhetünk meg.

Világszerte különféle közgyűjteményekben találkozhatunk ezzel a kiadványtípussal, amelyből az egyik legtöbbet kutatott és leggyakrabban kölcsönzött anyagok egyike a plakátanyag. A plakátok széles köre a kötelezpéldány-szolgáltatásnak köszönhetően zömmel a nagy nemzeti könyvtárakat gazdagítja, de a gyűjtemény típusának megfelelően más közgyűjteményekben is fellelhető. Például az iparművészet követésre méltó remekei az iparművészeti gyűjteményekben vannak jelen, a kortörténeti dokumentumokat történeti, helytörténeti múzeumokban találjuk, a képzőművészeti gyűjteményekben pedig grafikai plakátok lelhetők fel.

## A plakát

A mai értelemben vett plakáttal, falragasszal csak a betűnyomtatás megjelenése utáni időszakban találkozhatunk. Eleinte jórészt szöveges plakátok jelentek meg az utcákon, a későbbiekben ezek a szövegek képekkel egészültek ki. A grafikai plakátoknál az áttörést az jelentette, amikor a műfaj találkozott *Senefelder* találmányával, a litográfiával. A plakátműfaj meghonosodását, elterjedését tulajdonképpen a mindennapi élet szükségletei eredményezték.

A betűnyomtatás felfedezése utáni, tipográfiával készült korai szöveges hirdetések elsősorban közérdekű tudnivalókról tájékoztatták a lakosságot. Így váltak ismertté a törvények, a közigazgatási intézkedések és a hadihirdetések, de készültek árverési plakátok és toborzó hirdetések is. Majd szép lassan megjelentek az első kereskedelmi plakátok, először kitalakú rölapok formájában.[4]

A gyors és olcsóbb litográfiai eljárásnak köszönhetően napvilágot láttak a nagyvárosi utcákon a művészi igényességgel festett litografált falragaszok. Az új típusú képes műfaj először a kereskedelem, az ipar és a kultúra, majd később a politikai meggyőzés hatékony vizuális eszközévé vált. A múlt század végére a kereskedelmi plakátok kerültek túlsúlyba, és megjelentek az óriási multiplakátok. Ezeket azonban a legnagyobb jóindulattal sem lehet művészeknek nevezni. Egyetlen céljuk a vevő becsábítása a boltokba, és a reklámozott termékek eladása. A választási ciklusokat leszámítva a plakátok másik két típusa – a kulturális és a politikai plakát – mára szinte teljesen eltűnt az utcákról.

A plakátok két fajtáját különböztetjük meg: a szöveges plakátot és a képes plakátot. Szöveges plakátoknál a tartalmazzott írásnak van jelentősége (1. ábra), míg a grafikai plakátoknál a hangsúly nagyrészt az ábrázolt képen van (2. ábra), azonban a képet kiegészítő szöveg is fontos lehet.

A szöveges plakát rendszerint az egyik oldalán egy vagy több színnyomással előállított, nagyméretű falragasz nyomtatvány. A szöveges plakát legtöbbször pontos, precíz, részletekbe menő, sok információt tartalmazó, adatokban gazdag dokumentumtípus. Főként valamely hivatalos szerv vagy intézmény egyik legfontosabb tájékoztatói eszköze volt a település lakossága felé. Korabeli szerepe a szűkebb vagy tágabb közösségnek szóló tényközlés volt. Ezt a szerepet ma már leginkább más kommunikációs csatornák látják el, ezért

is csökkent jelentősen a szöveges plakátok száma és szerepe. Főbb típusai a közigazgatási, választási, politikai felhívások, műsorközlő és ismertető, gazdasági és társadalmi eseményekről szólnak. Korszakról-korszakra egyre kevésbé voltak jelen a tiszta profilú szöveges plakátok, és gyakorta összeszemosódtak a grafikai plakátokkal; csökkenő jelentőségük ellenére szerepük ma is vitathatatlan. [14]



1. ábra Kostyál Gusztáv: Hirdetmény



2. ábra Pál György: Ünnepi Könyvhét

A szöveges plakátokhoz hasonlóan a képes plakátoknak is csak az egyik oldalára nyomtatják az illusztrációt és a textust. Az így készült falragaszra a kép és a szöveg összehatása jellemző. A grafikai plakátok főleg kereskedelmi és/vagy kulturális céllal jöttek létre, de céltól függetlenül minden grafikai plakátra a figyelemfelkeltés és a tömör közlésmód a jellemző. Tartalma szerint megkülönböztetünk politikai, társadalmi célú, gazdasági és kulturális falragaszokat. Amíg régebben a művészi igényességgel megalkotott grafikai plakátok voltak jellemzők, addig ma ezek a falragaszok szinte eltűntek az utcákról, és helyüket a gigant és óriás plakátok vették át.

Akár szöveges, akár grafikai plakátról legyen szó, mindig célja van: az érdeklődés felkeltése, a tájékoztatás vagy a meggyőzés kép és/vagy szöveg segítségével. A plakátok képeiből és szövegéből a múlt eseményei mozaikszerűen rajzolódnak ki, ezért rajtuk keresztül megismerhetjük a társadalmi és politikai eseményeket, az ipar, a kereskedelem és a kulturális élet változásait. A grafikai plakátok a művészeti élet értékes dokumentumai, a vizuális kultúra részeként kultúrtörténeti, művészettörténeti, tartalmuknál fogva fontos kortörténeti dokumentumok is.

### **Plakátgyűjtemények**

A különböző plakátarchívumokban foglalnak helyet azok a nyomtatott kommunikációs formák, amelyek történelmünk századainak politikai harcait, a forradalmak és ellenforradalmak híreit, eseményeit, rendeleteit közölték a tömeggel. Ebből következően egy-egy komolyabb plakátgyűjtemény nélkülözhetetlen forrása lehet a történeti, ipartörténeti, biográfiai, művészettörténeti, de más irányú kutatásoknak is.

A különböző plakátgyűjteményekben történő kutatások során azonban nehézségekbe ütközhetünk, mert nem biztos, hogy elegendő a mű címének és szerzőjének (ha tudunk róluk) ismerete, sok esetben szükség lehet még a plakáton látható kép megtekintésére is. Ezért előfordulhat, hogy egy releváns mű megtalálásához több plakátot is meg kell nézni, ami a plakátok tárolási és típusbeli sajátosságait tekintve gondot okozhat.

A digitális gyűjtemények megkönnyíthetik a plakátok keresését, ugyanis a technikai fejlődésnek köszönhetően lehetőség nyílt digitalizálásukra és elektronikus archívumokban való őrzésükre. Igaz, eleinte elsősorban könyveket, folyóiratokat tároló

digitális könyvtárak jöttek létre, újabban szerencsére felismerték a közgyűjteményekben őrzött képi dokumentumok, illusztrációk jelentőségét is, ezért egyre több olyan adatbázis jelent és jelenik meg a hálón, amelyben képek és aprónyomtatványok digitalizált változataival találkozhatunk.

### **A metaadatok jelentősége**

Az elektronikus archívumok működtetéséhez nélkülözhetetlen a metaadatok használata, mert csak ezek segítségével valósulhat meg a digitális dokumentumok keresése.

A metaadatok tartalmát, minőséget, feltételt és más jellemzőket írnak le az adatokról. Magát a metaadat kifejezést eredetileg azokra a bibliográfiai leírási elemekre használták, amelyek célja az elektronikus információforrások besorolása volt. Azóta általános jelentése kiszélesedett, és magában foglalja valamennyi információforrás szabványos leíró információt, legyen a forrás digitális vagy nem digitális.

Metaadatszabványok létrehozására és alkalmazására az interneten hozzáférhető elektronikus tartalmak számának növekedése miatt van szükség, mivel ezek a szabványok tehetik eredményesebbé a tartalmak közötti tájékozódást. Minthogy a tudósok, kutatók és más használók körében folytatódik, és egyre növekszik a weben hozzáférhető információkra való hagyatkozás, a szabványos metaadatsémák az információkeresés lényeges alkotórészévé válnak. [6]

A metaadatok feladata a web indexeiben való keresés megkönnyítésén túl a hagyományos dokumentumok metaadatainak interneten történő megjelenítése is. A felhasználók ugyanis hajlamosak azt hinni, hogy ami nincs a weben, az nem is létezik, ezért emlékeztetni kell őket arra, hogy hatalmas mennyiségű kitűnő információforrás létezik a világhálón kívül is. [7]

Mivel a cél mindig az, hogy olyan metaadatsémát alkalmazzanak, amely a kutatás hatékony eszközévé válhat, ezért a grafikai plakátokat leíró metaadatrendszer meghatározásakor figyelembe kell venni, hogy a falragaszok egy olyan speciális dokumentumtípust képviselnek, amelyek leírhatók könyvtári dokumentumként is és a múzeumokban leginkább fellelhető vizuális dokumentumként is. Azaz metaadatrendszer szempontjából két oldalról lehet megközelíteni a falragaszokat: egyrészt mint

vizuális műveket, másrészt mint könyvtári dokumentumokat.

### Dublin Core és VRA Core

A könyvtári világban a digitalizált dokumentumok leírására a Dublin Core (DC) metaadatrendszer használata terjedt el a leginkább, míg a vizuális dokumentumok (legyen az kép, szobor stb.) feldolgozására az USA-ban kialakított VRA (Visual Resources Association) Core metaadatrendszer a legalkalmasabb.

Digitalizált dokumentumok feldolgozására sokféle metaadatszabvány áll rendelkezésre, ennek ellenére a legelterjedtebb és a legtöbbet emlegetett szabvány a Dublin Core. A DC első 13 eleme 1995-ben jött létre, amelyeket a hálózaton lévő szöveges források leírására szántak. A DC azóta is folyamatosan változik, újabb és újabb elemekkel bővül. A 15 legfontosabb adatelemből ISO szabvány készült, amelyet már számos országban alkalmaznak. A DC elemkészletét később ún. minősítőkkal (qualifiers) egészítették ki, amelyek az egyes elemek jelentését pontosítják (pl. a dátum elemet minősíteni lehet a készítés, a publikálás vagy a módosítás dátumával), és aminek köszönhetően jobban alkalmazható az egyes könyvtári gyűjtemények feldolgozására is.

A DC-ral ellentétben a VRA Core elsősorban a vizuális alkotások leírására alkalmas metaadatszabvány. A VRA Core 4.0 adatbeviteli szabványt a *Vizuális Források Egyesülete (Visual Resources Association = VRA)* fejlesztette ki. Kialakították a vizuális dokumentumok leírására alkalmas metaadatokat körét, és egy olyan sémát, amelynek köszönhetően ezeket az adatokat hierarchikus struktúrába lehet szervezni. A VRA Core 19 metaadattal dolgozik és a hierarchikus rendszernek köszönhetően az elemek mindegyikének van valamilyen aleleme vagy attribútuma.

A digitalizált plakátok metaadatainak meghatározásánál figyelembe kell tehát venni, hogy a grafikai plakátok megközelíthetők művészeti oldalról is és könyvtári oldalról is, ezért úgy gondolom, hogy a két metaadatrendszer adataiból jöhet létre egy, a grafikai plakátok leírására alkalmas adatrendszer.

### A plakátok formai feltárásának nehézségei

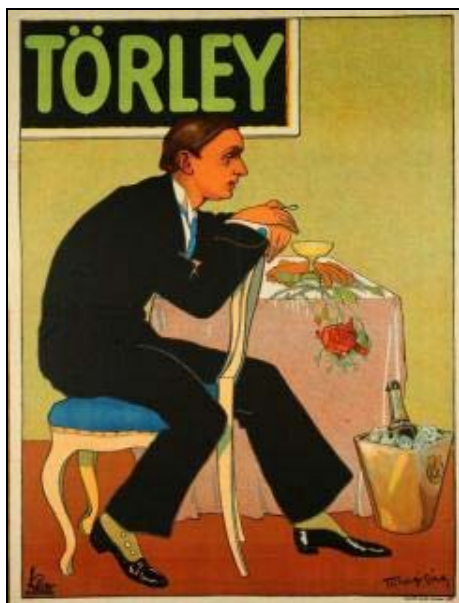
A plakátokat jellemző metaadatok meghatározása előtt először a leírásukra alkalmazható szabványokat, szabályzatokat és útmutatókat célszerű tanul-

mányozni. A plakátok formai feltárására (katalogizálására) nem született külön szabvány, viszont a hazai és a külföldi példák egyaránt azt mutatják, hogy a grafikus plakátok bibliográfiai adatainak rögzítésére a könyvek bibliográfiai leírását terjesztették ki. Ezen túlmenően pedig különböző útmutatók is rendelkezésre állnak a képek, a grafikus művek feldolgozására. A plakátok bibliográfiai leírására használható szabályzatok, útmutatók tehát a következők:

- MSZ 3424/1-1978 Bibliográfiai leírás. Könyvek
- Állóképek bibliográfiai leírása : útmutató / [összeáll. Varga Ildikó]. - Bp. : OSZK-KMK, 1981. - 33 p.
- *Grafic materials : rules for describing : original items and historical collections* / Elisabeth W. Betz. – Washington D.C. : LC, 1982. <http://www.loc.gov/rr/print/gm/GraMatWP8.pdf>

A felsorolt segédletek révén már kellő útmutatás áll rendelkezésre a grafikus plakátok formai feltárására. Azonban, mint minden más kiadványtípus feldolgozásánál, itt is találkozhatunk olyan adatokkal, amelyeknek értelmezése nehéz feladat. Ilyen lehet például a cím, a szerző és közreműködő, a kiadásjelzés, valamint a kiadó és nyomda meghatározása:

- A többi dokumentumtípushoz hasonlóan a plakátok katalogizálásánál is az egyik legfontosabb adatelem a *cím*, hiszen az ábrázolt képen kívül ennek az adatnak a segítségével válik beazonosíthatóvá a mű. Ugyanakkor ez az egyik legkérdésesebb adat is, mivel a falragaszoknak nincs külön címük. Ezt megoldandó, általános eljárásá vált, hogy a bibliográfiai leírásnál a plakáton olvasható szöveget írják le címként.
- A plakátokon csak elvétve szerepel *szerzőségi közlés*ként leírható adat. A szerzőségi funkció meghatározásánál a könyvekhez hasonló módon járhatunk el, miszerint a mű készítője a szellemi tartalom létrehozója, azaz az alkotó. A szerzőn kívül közreműködő is részt vehet a dokumentum szellemi tartalmának létrehozásában, de a létrehozóhoz képest alárendelt, illetve járulékos szerepe tölt be. A falragaszok esetében közreműködőként léphet fel például a szöveg megfogalmazója.
- A plakátok esetében a legritkábban megjelenő adat a *kiadásjelzés*, ami nem más, mint egy alkotás kiadását vagy állapotát jelölő szám vagy szöveg. A falragaszok általában csak egy kiadást érnek meg, azonban (mint mindenhol) itt is vannak kivételek. Ilyen kivétel például a *Faragó Géza* által alkotott Törlejt reklámozó plakát, amely több reprint kiadásban is megjelent (3., 4. ábra).



3. ábra Faragó Géza: Törley. 1909



4. ábra Faragó Géza: Törley. 1986

- Mivel a plakátok többsége publikált nyomtatványok körébe tartozó dokumentum, ezért rendelkezünk hozzájuk *megjelenési helyet, nyomdát és/vagy kiadót*. A plakátoknál a nyomdai és a kiadói tevékenység sokáig nem vált külön, így több olyan litografált falragasszal találkozhatunk, amelyeknek a nyomdája (nyomdásza) egyben a kiadója is volt. A nyomdai és a kiadói szerepek kettéválása a 19. században történt. A plakátok kiadója azonban sok esetben nem deríthető ki,

mivel a falragaszokon általában csak a nyomda megnevezését tüntetik fel.

Ha ismerjük a feldolgozásnál felmerülő problémákat (pl. szabvány hiánya, címfelvétel módja stb.) és azok megoldásait, akkor már meghatározhatjuk, melyek azok az adatok, amelyeket a falragaszok bibliográfiai leírásánál szükséges megadnunk.

#### Plakátok metaadatai

A nyomtatott falragaszok leíró adatainak meghatározását követően már a digitalizált változat metaadatai is összeállíthatók. Annak érdekében, hogy ezek az adatok alkalmazhatók legyenek a digitalizált plakátok feldolgozására és keresésére, meg kell felelniük a „Bibliográfiai tételek funkcionális követelményei”-nek (Functional Requirements for Bibliographic Records = FRBR). [3]

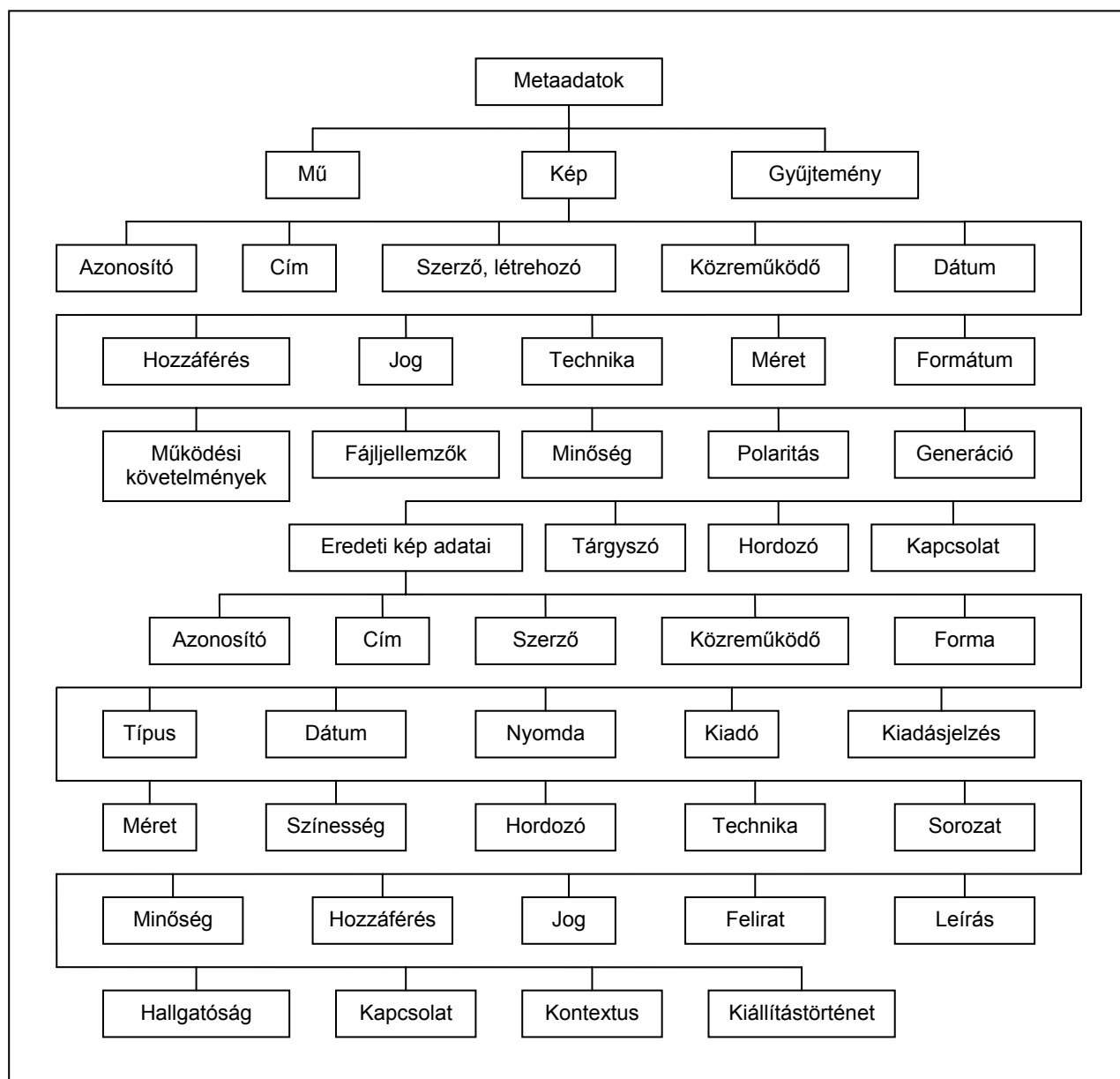
1990-ben Stockholmban szemináriumot rendeztek, ahol a különböző célú felhasználás szempontjából tárgyalták a bibliográfiai rekord sajátosságait. A szeminárium határozatainak egyike a bibliográfiai rekord funkcionális követelményeinek kutatását tűzte ki célul. Az elkészült tanulmány egyik célja, hogy tisztán definiált fogalmakkal leírja azokat a funkciókat, amelyeket a bibliográfiai rekord betölt, a másik célja pedig, hogy megfogalmazzák az egyszerű nemzeti bibliográfiai rekord minimális adatelem-tartalmát. Ugyanis egy rekord nemcsak leíró elemeket tartalmaz, hanem hozzáférési pontokat (név, cím, tárgyszó stb.), egyéb „szerző” elemeket (osztályozási jelzet stb.) és az annotációt is. Így olyan szerkezetet hoz létre, ami tisztán, egyszerűen és pontosan értelmezi, hogy miről ad információt a bibliográfiai rekord, és milyen felhasználói igényeket kell a rekordnak kielégítenie. A kutatócsoport elemezte a bibliográfiai adatokkal kapcsolatos entitásokat, meghatározta attribútumaikat és kapcsolataikat.

A digitalizált plakátok leíró adatainak definiálásánál egyaránt figyelembe kell venni az FRBR-t, a Dublin Core-t, a VRA Core-t és a plakátok leírására alkalmazható szabványokat, útmutatókat. Így kialakítható a digitalizált falragaszokat meghatározó adatok köre (1-3. ábra).

Formailag is és a bibliográfiai leírás szempontjából is megkülönböztethető a plakát (*mű*), a plakátról készült *kép* (pl. digitalizált plakát) és a falragaszok egy – bizonyos szempont szerint összeállított – csoportja (*gyűjtemény*). Az első ábrán a digitalizált

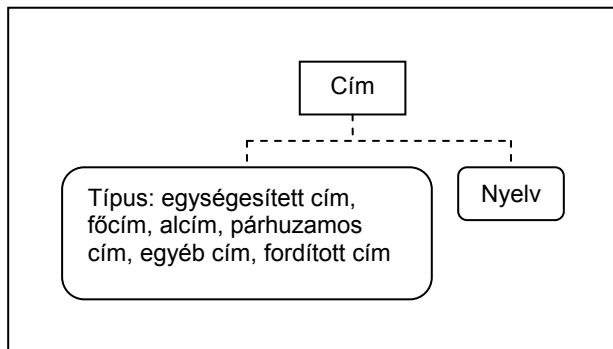
plakátok leírására alkalmazható adatok szerepelnek két részre osztva aszerint, hogy a digitalizált műre vonatkoznak vagy az eredeti plakátra. A két csoport nem különíthető el teljesen egymástól, mivel az egyes adatok között lehetnek átfedések. A digitalizált plakát címe például megegyezhet az eredeti mű címével annak ellenére, hogy a „kép” címe tulajdonképpen a fájl neve. Hasonló átfedés lehet a szerzőségi közlésben, ugyanis a digitalizált dokumentumnál a közreműködőként kerül felvételre a nyomtatott plakát szerzője. A metaadatok többsége azonban különböző adatok meghatározására szolgál. A hozzáférhetőség mint metaadat jelölheti azt, hogy a digitalizált plakát interneten

bárki számára elérhető, vagy azt, hogy csak belső hálózaton keresztül nézhető meg. Az eredeti mű esetében pedig jelölheti azt, hogy helyben használat lehetséges, de azt is, hogy csupán a falragaszról készült kép megtekintésére van lehetőség. A felsorolt metaadatok között van olyan, amely ritkábban kerül használatra, bár komoly jelentősége lehet. Ilyen adat a polaritás, vagy a generáció: a polaritásnál lehet rögzíteni azt a tényt, hogy az eredetihez képest milyen színeltérések vannak, a generációnál pedig azt, hogy a digitalizált kép magáról a műről készült, vagy egy másik a képről, amely a művet tartalmazza.



5. ábra Digitalizált plakátok fő metaadatai

Vannak olyan metaadatok, amelyeknél szükség van alelemek és attribútumok használatára. Mivel a tanulmány nem hivatott bemutatni az összes metaadatot és azok alelemeit, attribútumait, ezért csak két fontosabb adat esetében bocsátkozom részletekbe. Az első adat a cím, amely két attribútummal (nyelv, típus) rendelkezik (6. ábra). A nyelv

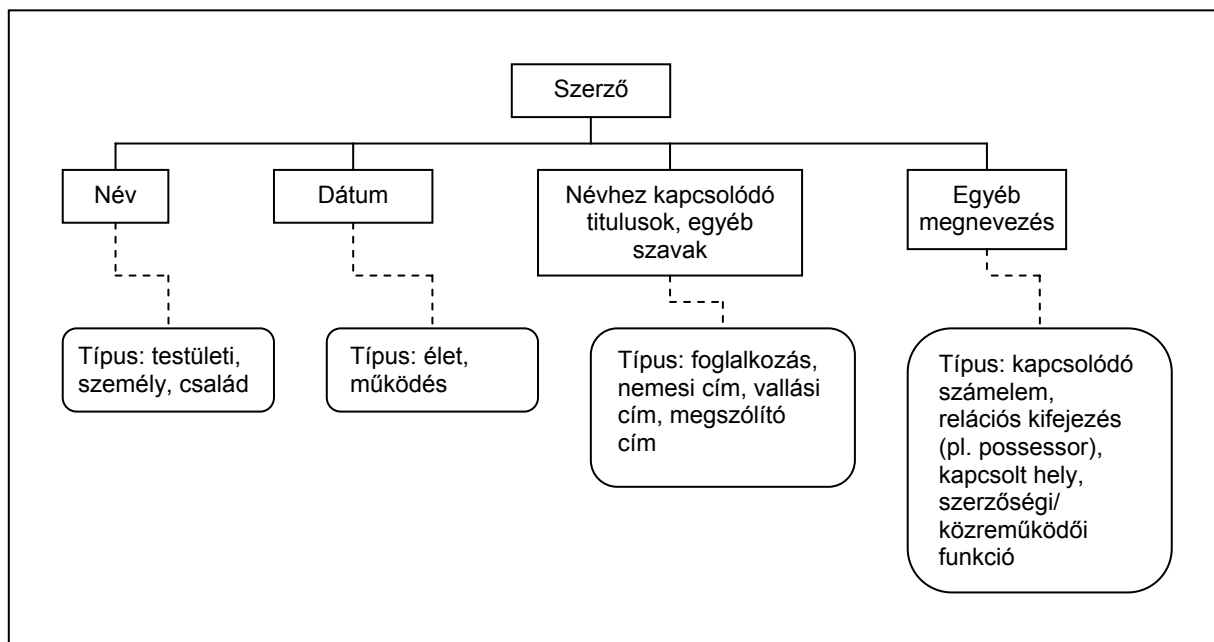


6. ábra A cím metaadat attribútumai

attribútum sok metaadatrendszerben külön metaadatként van jelen, de ennél a dokumentumtípusnál a nyelviségnek nincs olyan nagy jelentősége,

hogy külön elemként kerüljön felvételre. A grafikus plakát ugyanis nem tartalmaz túl sok szöveget, és a megértése nem feltétlenül van a textushoz kötve (értelmet nyerhet szöveg nélkül is). A másik attribútum a típus, amellyel azt lehet jelölni, hogy a cím melyik fajtája került felvételre. Mivel egy műnek több címtípusa lehet, ezért a cím elem ismételhető.

A második metaadat, amely kicsit bővebben kerül bemutatásra, az a szerző (7. ábra). Ennél az elemnél négy alemet lehet megkülönböztetni, amelyekhez egy-egy típus attribútum tartozik. A név alelem segítségével fel lehet venni személynevet, családnevet és testületi nevet. A név mellett kiegészítő adatként szerepelhet a születési vagy halálozási dátum. A névhez kapcsolódhatnak még egyéb titulusok vagy szavak, amelyek vonatkozhatnak a szerző foglalkozására, vallási vagy nemesi címére stb. Az egyéb megnevezések alemben pedig lehetőség van egy személy/testület possessor megjelölésére, testület esetében a testület székhelyének a feltüntetésére, továbbá lehetőség van annak megjegyzésére is, hogy egy adott egyén milyen szerepet játszott a mű létrejöttében.



7. ábra A „szerző” metaadathoz tartozó alelemek és attribútumok



Az 1955-ös ünnepi könyvhét plakátjának feldolgozása a felsorolt metaadatokkal:

```
<kép>
<azonosító típus="hozzáférsi cím">
  http://hdl.handle.net/2437/89705
</azonosító>
<cím>Ünnepi Könyvhét 1955</cím>
<közreműködő>
  <név típus="személy">Pál György</név>
  <kapcsolódó titulus típus="foglalkozás">grafikus</kapcsolódó
    titulus>
</közreműködő>
<dátum típus="közzététel">2009</dátum>
<formátum>Adobe PDF</formátum>
<méret>31,9 MB</méret>
<hozzáférés>Hozzáférhető</hozzáférés>
<tárgyszó>Állami Hirdető Vállalat (Budapest)</
  tárgyso>
<tárgyszó>Földművesszövetkezet (üzletlánc)</
  tárgyso>
<tárgyszó>Plakátok Magyarország</tárgyszó>
<tárgyszó>Posters Hungary</tárgyszó>
<tárgyszó>reklám</tárgyszó>
<tárgyszó>rendezvény</tárgyszó>
<tárgyszó>könyv</tárgyszó>
<eredeti kép>
  <cím típus="főcím" nyelv="magyar">Ünnepi
    Könyvhét</cím>
  <cím típus="alcím" nyelv="magyar">1955 június
    5-12 ig.</cím>
  <szerező>
    <név típus="személy">Pál György</név>
    <kapcsolódó titulus típus="foglalkozás">
      grafikus</kapcsolódó titulus>
  </szerező>
  <közreműködő>
    <név típus="testület">[Állami Hirdető Vállalat]</név>
  </közreműködő>
  <forma>Vizuális dokumentum</forma>
  <kiadó>
    <hely>[Budapest]</hely>
    <név típus="személy">[Sörtély János]</név>
  </kiadó>
  <nyomda>
    <hely>[Budapest]</hely>
    <név típus="testület">Állami Nyomda</név>
  </nyomda>
  <dátum típus="megjelenés">1955</dátum>
  <típus>grafikai plakát</típus>
  <méret>70x50 cm</méret>
  <színesség>grafikus, színes</színesség>
```

```
<leírás>A kép előterében egy népviseletben
lévő fiatal nő és egy kalapos férfi olvasnak
közösen egy könyvet. A háttérben, a Földmű-
vesszövetkezet felirat alatt könyvet árusítanak.</leírás>
```

```
<hozzáférés>
  <hozzáférés korlátai>Kutatók számára</
    hozzáférés korlátai>
  <hozzáférés feltétele>igény előre jelzése</
    hozzáférés feltétele>
</eredeti kép>
</kép>
```

A kialakított metaadatoknak meg kell felelniük az FRBR követelményeinek, mivel ez teszi lehetővé a plakátok megfelelő kereshetőségét és biztos megtalálását. Másfelől ezeknek az adatoknak más metaadatrendszer adataival is megfeleltethetőnek kell lenniük, mivel – a MARC formátumokhoz hasonlóan – a különböző könyvtárak különböző metaadatrendszereket használhatnak. Ezeken túlmenően a cél az, hogy ezek az adatok a szöveges plakátokra és a más aprónyomtatványokra is kiterjeszthetők legyenek.

## Összegzés

Mivel a plakátok hozzájárulhatnak a társadalmi és politikai események, az ipar, a kereskedelem és a kulturális élet változásainak megismeréséhez, ezért feltárásuk épp olyan fontos lehet, mint a hagyományos könyvtári dokumentumoké. A falragaszok formai feltárásához, és kereshetőségéhez szükség van az őket leíró adatok meghatározására. Ezekkel már bibliográfiailag leírhatók a grafikai plakátok vagy digitalizált változataik.

## Irodalom

- [1] VARGA Ildikó (összeáll.): Állóképek bibliográfiai leírása : útmutató. Budapest, OSZK-KMK, 1981. 33 p. ISBN 963 201 118 X
- [2] BAKOS Klára: 10x10 év az utcán: a magyar plakátművészet története, 1890–1990. Budapest, Corvina, 2007. 204 p. ISBN 978 963 13 5672 4
- [3] A Bibliográfiai Tétel Funkcionális Követelményei. <http://www.oszk.hu/hun/szakmai/frbr/frbr.pdf> [2011. április 5.]
- [4] CSEH Mária: Az utca művészete: képes plakátok Benczúr Gyulától Konecsni Györgyig. = Cseh Mária (szerk.): A nemzeti könyvtár kisnyomtatványtára. Budapest, Osiris, 2002. p. 12–35.